

نشریات حدیثی

در ایران

◀ هادی ربّانی

حدیث، پس از قرآن کریم، مهم‌ترین منبع شناخت دین به شمار می‌رود. اگر قرآن کریم را به مثابه قانون اساسی اسلام بدانیم - که کلیات را بیان کرده - تبیین، تفصیل و جزئیات به روایات واگذار شده است. از این رو، از آغاز اسلام، مسلمانان به فراگیری، ثبت و تدوین احادیث، به رغم برخی فراز و نشیب‌ها، توجه کرده، مجموعه‌های حدیثی فراوانی را در موضوعات مورد نیاز دین‌داران، فراهم آورده‌اند. پس از آن نیز دانش‌های رجال، تاریخ حدیث، مصطلحات حدیث، فقه الحدیث و ... برای حفظ، نشر، فهم و تبیین میراث روایی پدید آمد.

تدوین هزاران اثر حدیثی نشان می‌دهد که مسلمانان، از آغاز تاکنون، پس از قرآن، بیشتر به حدیث توجه کرده‌اند. همچنین دست‌نوشته‌های حدیثی بی‌شماری که در بستر تمدن اسلامی نگاشته شده و امروزه بخشی از این میراث به دست ما رسیده و تاکنون به زیور طبع آراسته نشده است، همه حکایت از اهتمام فراوانی دارد که در این عرصه روی داده است. در دوران معاصر نیز اندیشمندان مسلمانان با نگاهی دوباره به میراث روایی، کوشش گسترده‌ای را برای بهره‌جستن هرچه بیشتر از این منبع عظیم آغاز کرده‌اند و با تأسیس دانشکده‌های حدیثی، مراکز تحقیقاتی حدیثی و ... در این راه گام‌های مؤثری برداشتند.

اهتمام به حدیث در حوزه‌های گوناگون - همچون فعالیت‌های قرآنی - پس از پیروزی انقلاب اسلامی فزونی گرفته است. تصحیح و احیای متون کهن روایی، تولید نرم‌افزارهای حدیثی، افزایش رشته‌های علوم قرآن و حدیث در دانشگاه‌ها، انتشار نشریات تخصصی حدیثی از دیگر نمودهای اقبال به حدیث است.

بخشی از نگاشته‌های حدیثی را مقالات حدیثی تشکیل می‌دهد. قدمت نگارش مقالات

حدیثی به زمان انتشار نشریه در ایران باز می‌گردد؛ اما انتشار نشریات تخصصی - که فقط به پژوهش‌های در حوزه حدیث و علوم مرتبط به آن پردازد - در سال‌های اخیر بوده است. در این نوشتار به آنها خواهیم پرداخت. نخست، نشریات تخصصی مستقل حدیثی - که ویژه پژوهش‌های حدیث و علوم حدیث است - معرفی می‌گردد و در بخش دیگر، نشریاتی که بخشی از آنها به حدیث اختصاص دارد خواهد آمد.

یک. نشریات مستقل حدیثی

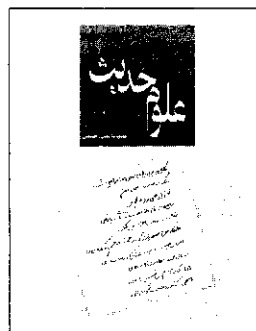
در این بخش نشریات مستقل حدیثی معرفی می‌گردد. تاکنون پنج نشریه تخصصی حدیثی منتشر شده است که به ترتیب زمان انتشار عبارت‌اند از: ۱. علوم حدیث، ۲. علوم الحدیث، ۳. میراث حدیث شیعه، ۴. نهج البلاغه، ۵. حدیث اندیشه. از این نشریات یک مورد به زبان عربی و چهار نشریه دیگر به زبان فارسی است. سه نشریه از نشریات یاد شده فصلنامه بوده، دو نشریه شش ماه یک بار انتشار می‌یابد. همچنین چهار عنوان از نشریات تخصصی حدیثی، به اهتمام مرکز تحقیقات دارالحدیث و دانشکده علوم حدیث انتشار می‌یابد و یک عنوان به کوشش بنیاد نهج البلاغه منتشر می‌شود.

زمان انتشار نخستین نشریه تخصصی حدیثی در ایران (فصلنامه علوم حدیث) به سال ۱۳۷۵ باز می‌گردد. سایر نشریات حدیثی در فاصله این هشت سال انتشار یافته‌اند. محل انتشار این نشریات، جز فصلنامه علوم حدیث و میراث حدیث شیعه - که در قم انتشار می‌یابند - تهران است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. علوم حدیث

علوم حدیث، نخستین نشریه‌ای است که به صورت علمی - تخصصی در زمینه حدیث و علوم مربوط به آن منتشر می‌شود و اهداف ذیل را دنبال می‌کند: یک. گسترش و نشر فرهنگ حدیث و سنت؛ دو. تبیین جایگاه حدیث و سنت در اسلام‌شناسی؛ سه. رسیدن به قواعد روشن در مسیر فهم سنت و حدیث؛ چهار. ارائه معیارهای روشن برای پالایش حدیث؛ پنج. معرفی و احیای حدیث شیعه و اهل سنت؛ شش. ارائه دیدگاه‌های نو در عرصه حدیث پژوهی؛ هفت. معرفی پژوهشگران و پژوهش‌های برجسته حدیثی.

صاحب امتیاز این نشریه دانشکده علوم حدیث است. مدیر مسؤول آن محمد محمدی نیک

(ری شهری) و سردبیر آن مهدی مهریزی است. علوم حدیث در قالب فصلنامه و در قطع وزیری و به زبان فارسی در قم انتشار می‌یابد و از پاییز ۱۳۷۵ تاکنون (پاییز ۱۳۸۳)، هر فصل، به صورت منظم منتشر شده و در ۳۳ شماره، ده‌ها مقاله تخصصی و اطلاع‌رسانی و گفت‌وگو و ... را عرضه نموده است. بخش‌های مختلف نشریه عبارت‌اند از: سرمقاله، مقالات، گفت‌وگو، نقد و معرفی، اطلاع‌رسانی. حجم هر شماره حدود دویست تا سیصد صفحه است.

علوم حدیث تاکنون چند شماره جاری خود را به صورت ویژه‌نامه منتشر کرده است. این ویژه‌نامه‌ها عبارت‌اند از: ویژه‌نامه حدیث غدیر (شماره ۷)، ویژه‌نامه کنگره‌خاندان خوانساری (شماره ۱۱)، ویژه‌نامه امام خمینی (شماره ۱۴)، ویژه‌نامه امام علی (ع) (شماره ۱۸)، یادمان محدثان بزرگ آیه‌الله سیدمهدی روحانی و آیه‌الله میرزا علی احمدی میانجی (شماره ۲۱)، ویژه‌نامه کنگره حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) (شماره ۲۷).

این نشریه در آستانه برخورداری از اعتبار علمی- پژوهشی است. اطلاعات مورد نیاز برخورداری از این اعتبار، از شماره سی، در نشریه درج شده، پرونده نشریه در کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور جهت صدور مجوز علمی- پژوهشی بررسی شده است. قرار است مجوز علمی- پژوهشی، به زودی، پس از اعلام نظر کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور، در نشریه درج گردد.

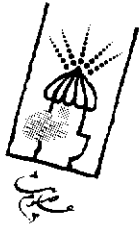
نمایه موضوعی چهارده شماره از علوم حدیث با عنوان کارنامه چهارساله علوم حدیث، در ۳۶ صفحه در قطع پالتویی به مناسبت هفتمین جشنواره مطبوعات (اردی بهشت ۱۳۷۹) منتشر شده است. همچنین نمایه مقالات شماره ۱ تا ۲۶، به مناسبت دهمین جشنواره مطبوعات (اردی بهشت ۱۳۸۲) به صورت زیراکسی در ۲۹ صفحه و به قطع رقعی در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است.

۲. علوم الحدیث

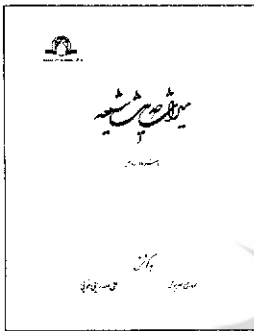
علوم الحدیث، نشریه‌ای علمی- تخصصی در زمینه حدیث و علوم مرتبط به آن است که با هدف انتشار پژوهش‌های مرتبط با حدیث و علوم حدیث و معرفی محدثان بزرگ و آثار آنان و نقد و بررسی در حوزه حدیث و آثار حدیثی و تصحیح برخی از نسخه‌های کمیاب حدیثی و اطلاع‌رسانی در حوزه فعالیت‌های حدیث منتشر می‌شود.

صاحب امتیاز این نشریه دانشکده علوم حدیث است. مدیر مسؤول آن محمد محمدی نیک (ری شهری) و سردبیر آن سیدعلی قاضی عسکر است. علوم الحدیث به صورت دو فصلنامه و در

قطع وزیری و به زبان عربی از محرم ۱۳۴۸ ق (/ اردیبهشت ۱۳۷۶ ش) در تهران انتشار می یابد. آخرین شماره انتشار یافته این نشریه، شماره ۱۷ (محرم ۱۴۲۶) است. بخش های مختلف نشریه عبارت اند از: سرمقاله، پژوهش های حدیثی، علوم حدیث، محدثان و آثارشان، نقد و بررسی، نسخه های حدیثی کمیاب، گزارش فعالیت های حدیثی. حجم صفحات علوم الحدیث، در هر شماره، حدود سیصد تا چهارصد صفحه است.

۳. میزان حدیث شیعه

میراث حدیث شیعه، عنوان سلسله دفتراهایی است که به عرضه میراث مکتوب شیعی در حوزه حدیث و علوم حدیث، نظر دارد. در این مجموعه، رساله های مختصری که در حجم یک کتاب نیستند، و تاکنون منتشر نشده یا به شکل مطلوبی در اختیار محققان قرار نگرفته اند، تصحیح و احیا می شود. هر یک از این دفترها دارای پنج بخش است:

- یک. متون حدیث: در این بخش نسخه ها و رساله هایی که حاوی اربعین های حدیثی، کلمات قصار، گزیده های موضوعی و... باشد، جای می گیرد.
- دو. شرح و ترجمه حدیث: رساله هایی که به شرح احادیث اختصاص دارد، با ترجمه های کهنی که از پاره ای روایات صورت پذیرفته - چه به صورت نثر یا نظم - در این بخش می آید.
- سه. علوم حدیث: رساله هایی در زمینه رجال، مصطلح الحدیث، غریب الحدیث، اصول و قواعد فقه الحدیث و دیگر شاخه های علوم حدیث، در این بخش نشر می یابد.
- چهار. اجازات: اجازاتی که در میان عالمان شیعی، محدثان و فقیهان مبادله شده و پشتوانه صحت و درستی نقل هاست - و امانتداری و دقت این بزرگان را در حوزه سنت معصومان (ع) نشان می دهد - در این قسمت قرار می گیرد.
- پنج. معرفی نسخه ها: نسخه های مربوط به رساله های حجیم که در حد یک کتاب است، یا نسخه تازه ای از کتب و رساله های چاپ شده که بر اعتبار آن کتاب و رساله می افزاید، در این بخش معرفی خواهد شد.

دوازده شماره از این مجموعه از سال ۱۳۷۷ تا کنون (پاییز ۱۳۸۳)، هر سال دو دفتر، آن منتشر شده است که مشتمل بر بیش از یک صد و پانزده رساله در موضوعات پیش گفته است.

میراث حدیث شیعه به کوشش مهدی مهریزی و علی صدرایی خویی در مرکز تحقیقات

دارالحديث فراهم می آید و با این که از مجوز نشریات ادواری برخوردار نیست، ولی دو فصل یک بار به صورت منظم انتشار می یابد. حجم صفحات میراث حدیث شیعه در هر دفتر حدود پانصد تا شش صد صفحه است که با جلد گالینگور همراه با کاور منتشر می گردد. چند دفتر از این مجموعه تاکنون به صورت ویژه نامه منتشر شده است که عبارت اند از: ویژه نامه همایش علامه مجلسی (دفتر چهارم) و ویژه نامه محدث ارموی (دفتر دوازدهم).

در پایان هر دفتر، فهرست جامعی از شماره های گذشته درج می گردد. برای نمونه در انتهای آخرین شماره (دفتر دوازدهم) فهرستی از دوازده شماره ذیل این عنوان ها آمده است: عنوان رساله ها، پدیدآوردگان، مصححان و محققان. فهرستی موضوعی نیز از دفترهای ۱-۷، با عنوان فهرست موضوعی میراث حدیث به صورت زیراکس در ۲۴ صفحه و به قطع رقعی ذیل این موضوعات فراهم آمده است: الف. متون حدیث و دعا، ب. شرح حدیث و دعا، ج. ترجمه حدیث و دعا، د. علوم حدیث، ه. اجازه ها، و. شرح حال محدثان و مشایخ اجازه، ز. معرفی نسخه.

همچنین میراث حدیث شیعه تاکنون چند نشان علمی دریافت کرده است که عبارت اند از: ۱. پژوهش برتر در نخستین همایش دین پژوهان کشور در سال ۱۳۷۹، ۲. شایسته تقدیر در مراسم بزرگداشت حامیان نسخه های خطی در سال ۱۳۸۰، ۳. اثر برگزیده در نخستین جشنواره کتاب دین در سال ۱۳۸۳.

۴. نهج البلاغه

فصلنامه پژوهشی و اطلاع رسانی نهج البلاغه نشریه ای تخصصی است که به معرفی آثار و تحقیقات مرتبط با نهج البلاغه و سیره حضرت علی (ع) و نیز طرح ها و نظریات مرتبط با آن می پردازد. همچنین در زمینه اطلاع رسانی از پژوهش های اندیشمندان و پژوهشگران در حوزه های یاد شده و ارائه دیدگاه های آموزشی صاحب نظرات فعالیت می کند.

صاحب امتیاز این نشریه بنیاد نهج البلاغه است. مدیر مسؤول آن سید جمال الدین دین پرور و سردبیر آن تا شماره شش محمدحسن تبرائیان بوده و از شماره هفت، زیر نظر شورای سردبیری اداره می شود. فصلنامه نهج البلاغه در قالب فصلنامه و در قطع وزیری و به زبان فارسی از پاییز ۱۳۸۰ در تهران منتشر می شود. آخرین شماره انتشار یافته این نشریه ۹ و ۱۰ است که در بهار ۱۳۸۳ در یک شماره منتشر شده است. بخش های مختلف نشریه

عبارت انداز: مقالات، گفت‌وگو، کتاب، گزارش. بخش کتاب، خود حاوی معرفی آثار، تازه‌های نشر و معرفی پایان‌نامه‌هاست.

فصلنامهٔ نهج‌البلاغه از شمارهٔ چهار، هر شماره به یک موضوع اختصاص یافته است. شمارهٔ ۴ و ۵ ویژه رهبری و حکومت اسلامی است. شمارهٔ ۶ به شریف رضی (ره) اختصاص یافته است. شمارهٔ ۷ و ۸ ویژهٔ اوضاع سیاسی، اجتماعی دوران حضرت علی (ع) است و شمارهٔ ۹ و ۱۰ به عزت و کرامت انسان با نگاه خاص به مسألهٔ زنان اختصاص دارد.

۵. حدیث اندیشه

حدیث اندیشه، نشریه‌ای است تخصصی در حوزهٔ حدیث و علوم حدیث که به کوشش دفتر مطالعات و تحقیقات دانشجویان دانشکدهٔ علوم حدیث انتشار می‌یابد و این اهداف را دنبال می‌کند: ۱. تلاش برای هدایت و تقویت روحیهٔ پژوهش در میان دانشجویان؛ ۲. آشناسازی دانشجویان با منابع مطالعاتی در حوزهٔ علوم اسلامی؛ ۳. ارائهٔ فعالیت‌های

علمی و تحقیقاتی دانشجویان؛ ۴. ارائهٔ فعالیت‌های علمی - تحقیقاتی استادان با هدف تقویت بنیهٔ علمی دانشجویان؛ ۵. فراهم‌سازی زمینهٔ نقد مقالات علمی - پژوهشی؛ ۶. تقویت توان نویسندگی و تالیف در دانشجویان.

صاحب امتیاز حدیث اندیشه، دانشکدهٔ علوم حدیث است و مدیر مسؤول آن تا شمارهٔ شش عبدالهادی فقهی‌زاده بوده است و از شمارهٔ هفت، سیدحمید حسینی معاونت پژوهی دانشکدهٔ علوم حدیث، مدیر مسؤولی نشریه را بر عهده دارد. این نشریه در قالب فصلنامه و در قطع وزیری و به زبان فارسی در تهران منتشر می‌شود. شمارهٔ نخست این نشریه در بهار ۱۳۸۱ منتشر شده است. پیش از انتشار منظم آن سه پیش شماره به چاپ رسیده است. پیش شمارهٔ اول در تابستان ۱۳۷۹ منتشر شده و آخرین شماره انتشار یافتهٔ حدیث اندیشه، شمارهٔ ۹ و ۱۰ (بهار و تابستان ۱۳۸۳) است. بخش‌های مختلف نشریه عبارت انداز: سرمقاله، مقالات، سخنرانی علمی، گفتگو، تازه‌های نشر، اخبار علمی و پژوهشی، پرسش و پاسخ پژوهشی.